

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI AHOLISINI TOZA ICHIMLIK SUVI BILAN
TA'MINLASH, AYIRISH SISTEMASI KASALLIKLARINI OLDINI OLIISH. ATROF
MUHITNI MUHOFAZA QILISH YILIGA BAG'ISHLANADI.**

Saotova Adolat Xushvaqovna

*Qashqadaryo viloyati, Chiroqchi tumani 93-maktabning biologiya va tabiiy fan
o'qituvchisi adolatsaotova26@gmail.com telefon:+998909178451*

Annotatsiya: *Maqolamda Respublikamiz aholisini sog'lig'ini , saqlash ichimlik suvga bo'lgan talabning ortishi bilan bir qatorda is'temolga yaroqsiz hisoblangan suvlardan aholi foydalanib ko'pgina kasalliklar kelib chiqishi birgina yo'li artizan qatlamlardan ichimlik suvi chiqarib berish bilan aholi sog'lig'ini asrab qolish yuqori-dagi tashkilotlarga murojaat qilish o'rinli ekanligi aytib o'tiladi.*

Kalit so'zlar: *Ayirish sistemasi .Gurunt qatlam.Artizan qatlam.Oksalat tuzi,yoki oksalad kislotasi.*

Inson salomatligini saqlash bobokolonimiz Abu Ali inb Sino aytganidek chang va tutun odam salomatligini nafas olish organlarini zararlaganidek,o'z o'rnini topishida atrof-muhitni tozaligi odam, hayvon.o'simliklarni asrab avaylash ularni toza ichimlik suvini tanqisligi va oqova suvlarini ham asrab avaylash orqali yer yuzidagi barcha tirik organizmlarni himoya qilishga qaratiladi. Yer yuzida eng yuqori pag'onada turuvchi inson salomatigi aholi sog'lig'ini ayirish sistemasi kasalliklari,bilan bir qatorda qon aylanish sistemasi,tayanch harakatlanish sistemalari ish faolliyatini izdan chiqishini oldini olishga qaratiladi.

Inson salomatligi O'zbekiston Respublikasi qishloqlarida qazib ishlatilayotgan ququqlar,yer osti suvlari hisoblanib,ularni 1-2 yildan so'ng tuz miqdorini suv tarkibida ko'pligi aniqlandi.Gurunt qatlamidagi suvlar inson salomatligida filtrlanmagan suv hisoblanadi.I'stemolga yaroqli suvlar artizan qatlamlarda 100 metr chuqurlikdan boshlanadi,lekin aholi bu chuqurlik qatlamlardan yuza qismidan gurunt qatlamdan maxsus burg'ilyadigan mahsinada shag'al tosh kata toshlar tashlanib qazib olinishni yo'lga qo'ygan.Men bu maqolani yozishimdan oldin hayvonni doimiy shu suv bilan sug'orilganligini uni keyin undanda toza ichimlik suv anhordagi oqova suv bor joyga olib keldim,bu sigir birdaniga bir haftada kasallandi,kasallik men uchun juda qiziq bo'ldi va kuzatdim kuzatish natijasida sigir tez-tez siydik ayirishi va siydik rangi to'q qizil bo'lib ,72 soatdan so'ng uni siydik ajratishi juda kamayib ketdi,tana harorati keskin ko'tarildi,ishtahasi suslashib ketdi,qon tarkibini o'rganilganda qon tarkibi nihoyatda quyuq holda edi,unga osma qo'yildi bu osma qonni yuvish bilan kun sayin siydik tarkibi kun kundan asta sekinlik bilan bosh-lanishi juda qumli,bo'lsada sekinlik bilan miqdori ko'paya bordi,ishtahasi va hara-katlanishi jadallashdi. Men bu aholini asta sekinlik bilan kuzata bordim,bu kuzatishim onalar va bolalar salomatligiga qaratilib ularni is'temol qilayotgan suvlari qiziqitirdi,ularning quduqlarini chuqurligi va bu suvlarni idishga solib qo'yilganda idishdagi holati juda achinarli holatda ko'zga

tashlani, idish sirti g'adir budir tuz yaqqol qo'l kaftiga urilardi. Men bu holatni yangi choynakda sinab ko'rish uchun har kun har soat suvini qaynatib is'temol qilishga o'tdim, 15 kun ichida choynakdagi oksalat kristallari kundan kunga ortsa ortiki quydagi ko'rinishga keldi. Lekin bu holatni bir vaqtini o'zida ikki joyda sinagan edim bir biridan keskin farq qilardi.



A-rasm



B-rasm

A-rasmda artisan qatlamdan chiqqan suvni qaynatilgan choynak. B-rasmda esa gurunt qatlamdan chiqqan suvni qaynatilgan choynak aks etdi, bu choynaklarni tozalash uchun NaHCO_3 kukinidan foydalanganimda A-rasmdagi choynakda tez cho'kma hosil bo'lib, sovuq suvda tozalandi. B-rasmdagi choynak esa tozalanmadi uni yana qattiq qizdirish natijasida tuz cho'kmasi tozalandi, lekin bu bilan u asl toza holida bo'lmaydi. Buyrakda yoki siydik yo'lida toshning ko'rinishi.

Oksalat tuzini toshga aylanib, bu toshlar siydik yo'lini to'sib qo'yadi, toshlar-ning qirralari siydik yo'li shilimshiq pardasiga ta'sir qilib, kuchli og'riq paydo qiladi. Buyrak



yallig'lanishi (nefrit), qovuqyallig'lanishi (sistit), siydik chiqarish yo'lining yallig'lanishi (uretrit). Buyrakda tosh hosil bo'lish kasalligi va prostata bezining yallig'lanishi (prostatit) ko'p uchraydi. Biz ko'rib turgan rasmda zararlangan va zararlanmagan buyrak tasvirlangan demak, zararlangan buyrak gurunt qatlamdagi suvdan is'temol qilgan buyrakning tuzulishi. Oksalat kislota, HOOC-COOH eng oddiy ikki asosli karbon kislota, rangsiz Kristal-lardir. Shovul kislota NOOS-COOK -nordon, NaOOC-COONa o'rta tuz. Ca(SOO) 2. Suyuqlanish temperaturasi 189,5 (suvsizniki), 2 molekula suvli Kristallogidratniki 101,5. O'simliklarda kalsiyli tuzi ko'rinishida keng tarqalgan, o'simliklar tarkibida, C vitamin ko'p is'temol qilish natijasida, qaynatilmagan suv tarkibida ko'p uchraydi. Odam va hayvon siy-digida ham uchrab, u nordon suvda miqdori ko'p bo'lib, suvni qaynatmasdan is'te-mol qilinishi natijasida buyrak yo'li, buyrak jomida yig'iladi. Oksalat kristallari qizdirilganda parchalanmasdan suyuqlanadi, suvda yaxshi eriydi. Oksalaturiya –siydik bilan oksalat kislota tuzlarini

ko'p miqdorda chiqarilishi kerak aslida,lekin buyrak ayirish sistemasini kasallanishi natijasida u siydikni yig'ib yurish,suvni qaynatmasdan ichish, gurunt qatlam suvlarini bir yilda is'temolga yaroqsiz nordon ta'mga o'tishi bu oksalat kristallarini yanada ortishi kuzatiladi.Oksalatlar endogen tarzda 5% suv tarkibidan kelib tushishi buyrak va ayirish sistemasini birinchi yal-lig'lanib turishi oksalat kristallarini ayirish sistemasiga tez birikishiga yordam ber-adi.Oksalat tuzlari muvozanatsiz ovqat yoki qaynatilmagan suv tarkibida miqdori ko'p bo'lib,ichimlik suv tarkibida Mg,A,D,B6,vitaminlari mavjud bo'lganda suv va is'temol qilgan ovqat tarkibida bu moddalarni kamayib ketishi natijasidan kelib chiqadi.

Bu kasallik oksalat tuzlari erimaydigan kalsiy bilan birikib,olib so'rilmaydigan kalsiy tuzlarini hosil qilib, siydik ayirish a'zolarini butunlay qoplab oladi. Patologik belgilari ayniqsa 40 yoshdan oshgan odamlarda bel og'rig'i bilan namoyon bo'ladi.Siydik rangini to'q qizil rangga kirishi siydik miqdori oshadi.Bu kasallik belgilari boshlanishi,bilan ruhiy jismoniy toliqish vujudga keladi,og'riq kuchayib,keying bosqichda tosh drenajni butunlay to'sib qo'yadi.Bu buyrak va urolitioz kasallik hisoblanadi.

Xo'sh bu kasallikni qanday davolash kerak har bir O'zbekiston Respublikasini har 100 metr joyidan artizan qatlamdan ichimlik suvi qurib berish har kuni kuniga bir vaqtni belgilab,barcha oilalarni uylariga suv chiqarib berib faqat istemol suvi sifatida foydalanishni yo'lga qo'yish kerak.Aholi salomatligini ichimlik suvini tozalash bilan qon va qon tomirlari kasalliklarini,ayirish sistemasi,tayanch harakatlanish sistemasini kasalliklarini oldini olsh muhim va dolzarb mavzu sanaladi. Buni qanday amalga oshiramiz desak Open budgetni yo'lga qo'yilsa.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- 1.Biokimyo .M.Valixonov.Toshkent .Universitet.2010.
- 2.www.eurolab ishonch sinov labarotoriyasi.